

Bir Nominalist Aydın Grubu: Liberaller

Modernleşme ürünü olan Türk aydınının en bariz niteliği, nominalizme mündemiç olmasıdır. Yani tamamen zihinde var olan ve dünyada somut bir karşılığı mevcut olmayan anlamlar evreni. İlkeler bazında bir içselleştirme değil, görünürlük bazında bir tavır alma söz konusudur. İlkeler soyuttur ve bireyin öznelliğine bağlı olarak bir değişim sergiler. Dışarıdaki nesnel gerçeklik ile bireyin tahayyülündeki gerçeklik arasında bir uyum yoktur, aksine uçurumlar mevcuttur.

Türk(iyeli) aydınların kendilerini tanımlama konusunda zamana ve mekâna göre değişen bir zihinsel yapıya müteallik olması, tanımların önemsizleşmesi gibi bir sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu önermeye dayanarak çıkmazdan kurtulmanın yolu, kişinin kendini sözle nasıl tanımladığı değil, düşünme biçimi ve eylemlerine göre bizim tarafımızdan yani dışarıdan nasıl tanımlandığı ve kategorileştirildiğidir. “Nominalist aydın”¹ diye nitelediğimiz bu aydın tipi, ideolojileri aşan bir ortak davranış biçiminde buluşurlar. Bu bağlamda, Türkiye’de aydın, bir “sorun” olarak kendini somutlaştırmaktadır. Türkiye’nin toplum ve kültür yapısı içinde işlevsel bir tabaka oluşturan aydınların nasıl olup da bir sorun tanımlamasına dahil edildiği ise tarih boyunca icra ettikleri statü-rol çatışması ekseninde daha iyi anlaşılabilir. Nominalist aydınlar ideolojik açıdan farklı konumlanmalarına rağmen, davranış kodları, eylem biçimleri, bazı olay ve olgular karşısındaki tavırlarıyla standart bir davranış örüntüsüne sahiptir.

Bugün aydınların tavrı ve düşünme biçimi dünkünden farklı değildir. Bilimsel düşünürler, rasyonalisttirler, Batıcıdırlar yani çağdaşlırlar, demokratlırlar, insan haklarının yılmaz savunucularıdırlar. Evet, bütün bu evrensel nitelikler, sıfatlar aydının kendine atfettiği sıfatlarıdır. Elbette kendilerini bu sıfatlarla tanımlamaları onların bu kavramları içselleştirdiği anlamına gelmemektedir. Bizim sorunumuz da zaten burada başlamaktadır. Bu kavramları sadece bir söylem düzeyinde savunup bu ilkelere aykırı davranış sergilemek, bu kategorideki aydının mütebariz vasfıdır. Bu kavramları kendi inhisarlarına alarak başka zihinler üzerinde hegemonya kurmak temel stratejileridir.

İki yüzyılı aşkın bir süredir Batı’nın aydınlarına öykünülmesine rağmen onların niteliklerini haiz bir aydın tabakanın yaratılamaması, üzerinde çok boyutlu düşünülmesi gereken bir konudur. Osmanlı’dan Cumhuriyet’in ilk dönemlerine kadar toplum yapısındaki aydın ihtiyacını, genellikle Batı’da okuyup gelmiş ve bu özelliğine bağlı olarak statü edinmiş gazeteci-bürokratlar karşılamıştır. En ilginç maalesef yine iktidarların en etkili danışmanları bu aydınlardır. Bunlar nominalisttirler. Yaptıkları her eylem ve düşünce demokrasiye, insan haklarına, modernleşmeye, küresel değerlere, çağdaşlaşmaya, eşitliğe referansla, yüzeysel bir düzlemde, yürütülmektedir. Oysa, bu kavramlar Türk toplumunun ve kültürünün özgül ve tekil koşullarının, gerçekliğinin sağladığı imkânlarla ortaya çıkmamıştır. Bu kavramların ve niteliklerin Batı’da oluştuğu koşulların, Türkiye’de teşekkül edip etmediği tartışılmamaktadır.

Muhalif görünen unsurlarının bile devletle ilişkisi kendi çıkarının karşılanmasına bağlı olarak değişebilmiştir. Bu da devleti, aydının bağımlı koparamadığı bir güç olarak sabitler. Batı’da entelektüeller ve akademik camia toplum, siyaset kurumu ve kültürel yapıda dönüşümler yaratır ve eleştiri gelenekleri tamamen sistematik bir görünüm arz ederken gerek Osmanlı’da gerekse Türkiye’de böyle bir aydın tabaka ve düşünce geleneği yaratılamamıştır.

---

¹ “Nominalist aydın” tanımlaması için şu çalışmalarımıza bkz: Nominalist Aydınların Soy Kütüğü-1: Terör Eksenli Bir Analiz, Konya: Gençlik Kitapevi, 2011; Nominalist Aydınların Soy Kütüğü-2: Türk Kimliği Eksenli Bir Analiz, Konya: Gençlik Kitapevi, 2011

Geliştirdikleri eylem ve söylemleri ile Türk ulus devletine ve kimliğine olan dışlayıcı, düşmanca tutum ve yaklaşımları bu aydınların öne çıkan temel özelliklerindedir. Bu yazı, her şeyi Türk kimliği aleyhine kurgulayarak bunu düşünme biçimi haline getirmiş liberal aydınlar üzerine bir yorum denemesidir.

Mehmet Altan'dan Kürşat Eser'e, Ahmet Altan'dan Cengiz Çandar'a, Ali Bayramoğlu'ndan Etyen Mahcupyan'ın, Hasan Cemal'den Ömer Laçiner'e pek çok aydın kendisini "liberal", "liberal sol", "demokrat" gibi sıfatlarla tanımlar. Bu aydınların farklılıklarından ziyade zihinsel örüntülerindeki ortaklık veya aynılık mütebariz bir özgünlük olarak tecessüm eder. Ayrıca düşünce ve eylemlerindeki konjonktüre yani mevcut siyasi iktidarın niteliğine bağlı dönüşümler, söz konusu ideolojik kimliklerin "araçsal" vasfını gösterir. Bu zihniyetin dışı vurumu olan eylemler, mensup oldukları ideolojik kimlikleri doğrultusunda ortaya çıkmış davranış biçimleri değildir. Mensubu olduklarını iddia ettikleri ideolojilerinin evrensel nitelikli ilkelerine bile rahatlıkla aykırı istikamette hareket edebilmektedirler. Aynı şekilde, söylemlerini inşa ettikleri demokrasi, özgürlük, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi evrensel nitelikli kavramlar seti üzerinden totaliter ve otoriter bir zihniyeti temsil edebilmektedirler. Bu aydınlarda otoriter zihniyet yapılarının bir vasfı olarak mutlakçılık yani tek hakikatin egemen olduğu düşünme biçimi baskındır.

Değişen uluslararası siyasi atmosfere bağlı olarak araçsallaştırdıkları ideolojik mensubiyetleri, bu aydınların sabiteleri olarak sunmak söz konusu ideolojilere haksızlık olur. Bu durumda ortaya konulabilecek farklılaştırıcı unsur, değişik "mensubiyet" dönemlerinde "Kürt Sorunu" gibi değişmeyen bazı toplumsal sorun algıları bağlamındaki konulara yaklaşımlarıyla ölçülebilir. Somut olarak kendini gösteren "savunular" ve "karşıtlıklar" zeminindeki konuların belirlenmesi ve bunların zihniyet yapılarındaki belirleyici nitelikleri, zihinsel sabitelerini oluşturur. Dünyayı ve olayları algılama referanslarını oluşturan ideolojilerin, bu aydınlardaki araçsal niteliği kişinin ve düşüncelerinin meşruiyet eksiklerinin giderilmesinde de işlevseldir. Liberal aydınların davranışlarını motive eden bilişsel evren ile söylem düzeyinde etkin olarak kullanılan evrensel nitelikli kavramlar setinin temsil ettiği davranış biçimi arasında, göz ardı edilemeyecek bir tutarsızlık mevcuttur.

Mesela yıllarca AKP'ye destek karşılığı yazdıkları gazetelerden "kullanım süreleri dolunca" kovulan liberal aydınlardan biri olan Mehmet Altan, Star gazetesinden kovulduktan sonra bir anda demokrat olduğunu hatırlar. Mesela, verdiği söyleşilerde sarf ettiği ortak konulardaki kalıp cümlelerinde sık sık "Kürt Sorunu"na değinir. Bu sorunu ele alış biçimi, kullandığı söylemin başat kavramlarından olan "demokratikleşme"nin hangi koşullarda mümkün olabileceğidir. Altan, demokratikleşmenin "zorunlu" koşulunu bir söyleşisinde şöyle açıklar: "*Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kürtlerin de vatandaşı olacak büyük bir değişime uğraması. Bu bir hukuksal devrimdir. Bu cumhuriyetin vatandaşı yok. Hukuk kavgası üzerinden ifade edilmiyor, ırk ve din üstünden bir kavga olarak ifade ediliyor. Çünkü ırk ve din kavgası oy getiriyor. Kürtlerin temel hak ve özgürlükleri çözüldüğü vakit, zaten demokratik bir cumhuriyete dönüşmüş olacak. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürtlerin de devleti olması. Ama bundan nemalananlar buna karşı. 'Kürt açılımı, Alevi açılımı, Roman açılımı' diye bir şey olur mu?*"

Türkiye'nin bütün bir demokratikleşme hareketini tek bir etkene bağlayan ve indirgeyen yaklaşım biçimini "demokratikleşme" şeklinde değil de özel sorunlar bağlamında bir talep olarak değerlendirmek uygundur. "İrk ve din kavgası" vurgusu olumsuz bir anlamda yer alırken bunların dışında bir vurgunun eleştirici tarafından kullanılması beklenir. Ama bunu Altan'da göremiyoruz. O da "sözde" eleştirdiği "ırk kavgası"nın bir tarafı olarak kendini konumlandırıyor. Üstelik basit bir konumlandırma değil. Düşünce ve eylemlerinin merkezi kavramı ve ideolojik arka planı güçlü bir "demokratikleşme" (!) söyleminin tek koşulu olarak metinlerinde yer alıyor. "*Kürtlerin temel hak ve özgürlükleri çözüldüğü vakit, zaten demokratik bir cumhuriyete dönüşmüş olacak*" yargısının liberal (bireyci) olduğunu iddia eden biri tarafından sarf edilmesi dikkat çekicidir. "*Liberalizm dediğiniz şey; insanı kutsamaktır. Bunu*

eleştirenlerin tek bir hedefi var, devlet ve yönetme arzusu” diyen birisinin eleştirdiği çözüm tekniğinin yerine, bu çözüm tekniğinin öznelinin yerlerinin değiştirilmesini anlaması yukarıda bahsettiğimiz nominalist zihniyetin bir özelliğidir. Öyle ya, liberalizmi insanın kutsanması olarak tanımlayan birinin, evrensel insan haklarını doğrultusunda etnik, dinî, kültürel farklılıkların üzerinde bir bakış açısı ve yaklaşım benimsemesi beklenir. Bunların her birini kapsayacak bir kavramlar seti, yaklaşım biçimi, düşünce ortaya koyabilmelidir. Oysa tarihî arka planlarını da göz önünde bulundurduğumuzda bu aydınların entelektüel etkinliklerinin Kürt sorunu, Alevilik, Ermenilik savunusuna indirgendığı, bunların karşısına da Türk kimliği ve İslam’ı konumlandıkları görülür.

“Kürt Sorunu”, “evrensel hukuk”, “demokratikleşme” gibi kavramlar bu aydınların düşünce dünyalarında o kadar belirleyici bir konumda yer almaktadır ki söz dağarcıklarından çıkarılacak olsalar ortada üretilen bir “düşünce” kalmaz. “İrk kavgası” olarak sorunu teşhis eden birinin bütün bir demokratikleşme olgusunu Kürt Sorunu’nun çözümüne bağlaması nasıl açıklanabilir? Türk kimliği karşıtlığının bu zihniyeti anlamada ve çözümlemede önemli bir analiz aracı olduğunu düşünülebilir. Bu zihniyetin “ırk sorunu” veya “din sorunu” dediği şey, zihniyet dünyalarında ötekileştirilmiş bir “Türk kimliği” ve “İslam”dır. Bu zihinlerde Türk kimliği karşısında Ermeni, Rum, Kürt yer alır. İslam’ın karşısında da Ermeniseverlik ve Rumseverlik bağı dolayısıyla Hristiyanlık.

*

Liberal aydının Kürt Sorunu üzerinden tezahür eden nominalist aydın karakteri, aynı şekilde AKP iktidarı ile kurduğu bağımlılık ilişkisinde de tezahür eder. Kendini liberal olarak tanımlayan, bir demek çatısı altında da örgütlenen ve bir de akademik dergi çıkaran liberallerin bariz özelliği yukarıda ifade ettiğimiz evrensel nitelikli kavramları savunmalarındaki dönemsel değişkenliktir. Liberaller 2000’li yıllardan 2010’lu yılların ortalarına kadar Türkiye’nin rejim değişikliğinden geçtiğini, bu süreçte ülkenin bürokratik-askerî vesayet altındaki bir rejimden özgürlükçü ve çoğulcu bir demokrasiye götüren rejime geçileceğini hararetle savunmuşlardır. Bu bağlamda da şayet AKP iktidar ve muktedir olursa, Kürt Sorunu’nun çözüleceği, askerî vesayet sona ereceği, Türk kimliğinin anayasadan ve devlet kurumlarından tasfiye edileceği umuduyla kayıtsız koşulsuz desteklenmiştir. Bu süreçte FETÖ’nün desteğini alarak devasa propaganda mekanizmasıyla birlikte, yaklaşık 2015 yılına kadar demokratikleşme, özgürleşme, hukukun üstünlüğü, askerî vesayet bitirilişi, kimliksiz devlet gibi söylemlerinin temelini oluşturan sloganvari kavramlar üzerinden kendileri gibi düşünmeyenleri hedef almışlar, cezaevlerine gönderilmelerine büyük destek sunmuşlardır. İktidar partisine verdikleri desteğin amacı ise sözde demokrat, özgürlükçü, hukukun üstünlüğünün tanındığı, çok kültürcü bir Türkiye’ye ulaşmaktı.

Liberallerin nominalist karakteri işte bu noktadan itibaren somut olarak kendini gösterdi. Referandumla yargının siyasileşmesine, belirli cemaat mensuplarına teslim edilmesine itiraz edilmedi. Bütün güvenlik bürokrasisi, üniversiteler, kurumlar AKP’lileştirilirken, başka bir ifade ile otoriter bir sistem kurulurken, sadece sessizce seyretmediler, aksine desteklediler. “Ne istediler de vermedik” dedikleri İslamcı Gülen Cemaati (yani FETÖ) darbe yapınca altyapısı hazırlanan yeni rejim, MHP lideri Bahçeli’nin tavsiyesi ile “Türk tipi başkanlık” sistemine geçiş yaptı. Darbe girişiminin kurumlara ve vatandaşa verdiği zararın rehabilitasyonu süreci geçildikten sonra olağanüstü halin bitirilmesi ve gerçek bir demokratik yapıya geçilmesi beklenirken bütün demokratik kurumlar, politikalar sona ermiş, hukukun üstünlüğü darbe yemiş, yıllarca savundukları demokratik ilkeler terk edilmiş, anayasa rafa kaldırılmıştır. Teorik olarak liberalizmin savunduğu ne kadar ilke ve değer varsa yok edilmesi gereken zararlı ilkeler ve değerlere dönüşmüştür.

İnsan haklarına ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı, anayasal bir demokrasiyi, güçlü bir yurttaşlık kültürünü önemseyen, siyasi uygulamalarında adaleti savunan, hoşgörülü, çok kültürcü bir tutumu liberallik olarak sunan kişilerin, iktidar karşısındaki sessizliği bir yana, antidemokratik uygulamalara açıkça sundukları destek ancak içler acısı olarak nitelenebilir.

Bugün bu ülkede liberal sözünün bir aşağılama ifadesi olarak kullanımına sebep olan bu liberal temsil biçimi, ancak Batı tipi liberalizmin tanınması ve Türk-İye tipi liberallerin bütün tutarsızlıkları, iktidarla olan çıkar ilişkileri, antidemokratik politikalara desteği deşifre edildiğinde aşılacaktır. Bu kısa yazıda her şeyi Türk kimliği aleyhine kurgulayarak bunu düşünme biçimi haline getirmiş bir aydın grubu olan liberaller, Kürt Sorunu ve iktidar ilişkileri bağlamında yorumlanmıştır.

İkbal Vurucu, "Bir Nominalist Aydın Grubu: Liberaller"

<https://www.fikirtepedya.com/siyaset/bir-nominalist-aydin-grubu-liberaller/>

(Yayın Tarihi: 10 Mayıs 2024).